

**КЕНЖЕҒАЛИ САҒАДИЕВ
АТЫНДАҒЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕС
УНИВЕРСИТЕТІ**

**УНИВЕРСИТЕТ
МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА
ИМЕНИ КЕНЖЕҒАЛИ
САҒАДИЕВА**

БЕКІТІЛДІ
Ғылыми кеңестің төрағасы

Махметова А.М.
"28" наурыз 2025 ж

**ДОКТОРАНТУРАҒА ҚАБЫЛДАУ ЕМТИХАНЫНЫҢ БАҒДАРЛАМАСЫ
«8D04103 ҚАРЖЫЛЫҚ» БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША
(ЭССЕ БЛОК, ПРОФИЛЬ БОЙЫНША ЕМТИХАН СҰРАҚТАРЫ)**

Алматы, 2025

Докторантураға түсу емтиханының бағдарламасы (эссе блогы, бейіні бойынша емтихан сұрақтары) 8D04103 Қаржы Білім беру бағдарламасы бойынша докторантураға түсу емтихандарын өткізу үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 31 қазандағы қаулысымен бекітілген Жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің кәсіптік білім беретін оқу бағдарламаларын іске асыратын білім беру ұйымдарына қабылдаудың үлгілік қағидаларына (өзгертулер мен толықтырулармен) негізделіп құрастырылған.

Бағдарлама Қаржы және есеп кафедраның отырысында талқыланып, оң шешім қабылданды (20.03.2025 ж. №_8_ хаттама).

Құрастырушылар: PhD, доцент Зайтенова Н.К., к.э.н., ассоц. профессор Байбулекова Л.А., к.э.н., ассоц. профессор Жусупова А.К., PhD, доцент Саулембекова А.К.

«Қаржы және есеп» кафедраның меңгерушісі
PhD, доцент

Н.К. Зайтенова

1. Жалпы ережелер

Бұл бағдарлама 8D04103 «Қаржы» мамандығы бойынша докторантураға түсу емтиханы үшін әзірленген. Емтиханның мақсаты – талапкерлердің теориялық және практикалық дайындық деңгейін, олардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын дербес жүргізу қабілетін, сондай-ақ ұлттық және әлемдік деңгейдегі заманауи қаржылық мәселелер саласындағы көзқарасын бағалау.

Үміткерлерге қойылатын жалпы талаптар:

- Қаржы саласындағы іргелі теориялар мен тұжырымдамаларды терең түсіну.
- Қазақстанның және әлемнің қаржы секторындағы өзекті проблемалар мен тенденцияларды сыни тұрғыдан талдай білу.
- Талдаудың сандық және сапалық әдістерін қолдану дағдылары.
- Ғылыми-зерттеу гипотезасын құрастыру және шешу жолдарын ұсына білу.
- Жазудың және дәйексөздің академиялық стилін меңгеру.

2. Эссе тақырыптары мен емтихан сұрақтарының үлгі тізімі

2.1 Эссе тақырыптарының үлгісі

1-бөлім: ESG, тұрақты даму және Жасыл қаржыландыру

ESG инвестициясының табиғаты мен принциптері, оның эволюциясы және қазіргі әлемдегі рөлі. ESG тәуекелдері мен мүмкіндіктерін бағалау әдістемесі. Жасыл, әлеуметтік және тұрақты облигациялар: шығару принциптері, тексеру, нарығы. Климаттық тәуекелдердің қаржылық тұрақтылыққа әсері: физикалық және өтпелі тәуекелдер. Корпоративтік басқару: механизмдер, компанияның тиімділігіне әсері. Халықаралық тәжірибеде және Қазақстанда тұрақты қаржыны реттеу.

2-бөлім: Цифрлық трансформация, FinTech және киберқауіпсіздік

FinTech тұжырымдамалары: цифрлық төлемдер, краудфандинг, InsurTech, RegTech, WealthTech. Бөлінген реестрдің технологиялары (DLT) және қаржы индустриясындағы блокчейн (криптовалюталардың алыпсатарлық аспектісін қоспағанда). Қаржыдағы жасанды интеллект және машиналық оқыту: үлкен деректерді талдау, скоринг, активтерді басқару. Орталық банктің цифрлық валюталары (CBDC): принциптер, тәуекелдер, перспективалар. Қаржы секторындағы киберқауіпсіздік: қауіптер, тәуекелдер, қорғау стратегиялары. Сандық қаржылық қызметтер мен активтерді реттеу.

3-бөлім: Ақша-несие саясаты және макроқаржылық тұрақтылық

Ақша-несие саясатының трансмиссиясының мақсаттары, құралдары және механизмдері (инфляциялық таргеттеу, базалық мөлшерлемелер). Ақша-несие саясаты, валюта бағамы және экономикалық өсу арасындағы байланыс. Макропруденциалдық саясат: мақсаттары, құралдары, қаржылық тұрақтылыққа әсері. Алтын-валюта резервтерін және егемендік қорларын басқару. Қаржы секторындағы жүйелі тәуекелдер, стресс-тестілеу. Үй шаруашылықтарының жоғары қарызы мәселелері және оның макроэкономикалық салдары.

4-бөлім: Корпоративтік қаржы және капитал нарығы

Капитал құрылымы және дивидендтік саясат теориялары. Инвестициялық жобаларды бағалау, бизнесті бағалау. Корпорацияларды қаржыландыру көздері: меншікті және қарыз капиталы, баламалы көздер. Бағалы қағаздар нарығы: бастапқы және қайталама нарықтар, құралдар, инфрақұрылым. Венчурлық қаржыландыру, жеке капитал, періштелік инвестициялар. Мінез-құлық қаржысы: когнитивті бұрмалануы және олардың инвестициялық шешімдерге әсері. Корпоративтік басқару және оның компания құнын қалыптастырудағы рөлі.

5-бөлім: Банк секторы, сақтандыру және қаржылық реттеу

Банк жүйесінің функциялары мен құрылымы. Банктердегі тәуекелдерді басқару (несиелік, нарықтық, операциялық тәуекелдер). Базель келісімдері (Базель III, Базель IV): принциптері, жүзеге асырылуы, капиталдандыруға және өтімділікке әсері. Исламдық қаржыландыру: принциптер, өнімдер, реттеу. Сақтандыру: түрлері, принциптері, сақтандыру нарығын реттеу. ШОБ қаржыландырудың, ипотекалық несиелеудің проблемалары мен болашағы. Жұмыс істемейтін активтерді басқару (NPL).

6-бөлім: Халықаралық қаржы, геосаясат және Қазақстан экономикасы

Халықаралық қаржы нарықтары: валюта нарығы, еурооблигациялар нарығы, халықаралық несиелер. Төлем балансы және халықаралық инвестициялық позиция. Жаһандық экономикалық күйзелістердің және геосаяси факторлардың ұлттық экономика мен қаржы жүйесіне әсері. Халықаралық экономикалық интеграция (ЕАЭО): қаржылық аспектілері. Тікелей шетелдік инвестицияларды тарту. Зейнетақы жүйесінің үлгілері және зейнетақы жүйесін реформалау. Инфрақұрылымдық жобаларды қаржыландыру, МЖӘ.

Эссенің ұсынылатын көлемі: 700-800 сөз.

Бағалау критерийлері:

- Тақырыптың тереңдігі мен толықтығы.
- Презентацияның логикалық және дәлелділігі.
- Сыни талдау мен түпнұсқа идеялардың болуы.
- Тиісті әдебиеттер мен дереккөздерді пайдалану.
- академиялық стиль мен дизайн талаптарына сәйкестік.
- Сұхбат барысында өз көзқарасын қорғай білу.

2.2 Емтихан сұрақтарының мазмұны мен тақырыптары

Емтихан келесі тақырыптар мен пәндерді қамтитын үш негізгі блокқа бөлінген қаржы ғылымы мен тәжірибесінің негізгі бағыттарын қамтиды:

1-блок: Қаржының, ақша айналымының, қаржылық менеджменттің және портфельдік инвестицияның негізгі тұжырымдамалары мен теориялары

Қаржы негіздері: Қаржы түсінігі мен мәні, оның функциялары мен экономикадағы рөлі. Қаржы қатынастарының салалары мен түрлері. Қаржы ресурстары және олардың құрамы. Қаржы жүйесі және оның салалары. Қаржы нарығы ресурстарды жұмылдыру және бөлу құралы ретінде. Қаржы саясаты және оның түрлері.

Ақша және ақша айналысы: Ақшаның мәні, қызметі және түрлері. Қолма-қол және қолма-қол ақшасыз ақша айналымы, олардың бірлігі. Ақша айналысының заңы. Ақша массасы, ақша айналысының жылдамдығы. Ақша жүйесінің негізгі түрлері мен элементтері. Инфляция: түрлері, түрлері және мәні.

Мемлекеттік қаржы: Мемлекеттік қаржының негізгі буындары мен функциялары. Құрамдас бөліктер ретінде мемлекеттік бюджет, бюджеттен тыс қорлар, мемлекеттік несие. Бюджеттің әлеуметтік-экономикалық мәні және рөлі. Мемлекеттік шығындардағы міндеттер. Бюджет тапшылығы және оны қаржыландыру әдістері. Мемлекеттік несиені басқару.

Несие және несие жүйесі: Несиенің мәні, элементтері және экономикадағы рөлі. Несие қарыз капитал қозғалысының нысаны ретінде, оның ерекшеліктері мен көздері. Несиелік капитал нарығының құрылымы. Қызығушылық ұғымы және оның мәні. Несиенің негізгі белгілері бойынша жіктелуі. Коммерциялық банктердің несиелік саясаты, несиелеуді ұйымдастыру және принциптері.

Бағалы қағаздар және қор нарығы: Бағалы қағаздардың түсінігі және негізгі түрлері (акциялар, облигациялар, туынды бағалы қағаздар). Акциялар мен облигациялардың шығарылу шарттары мен кірістері.

Бағалы қағаздар нарығының құрылымы. Қор биржаларының мақсаттары мен міндеттері. Биржалық сауда және биржалық операциялардың түрлері.

Валюталық және валюталық қатынастар: Валюталық және валюталық қатынастар. Валюта бағамы және оны реттеу құралдары. Валюталық операциялар. Валюта нарығы.

Қаржылық менеджмент және инвестиция: Орталық банктің рөлі мен функциялары, ақша-несие саясатының құралдары. Қаржы менеджментіндегі тәуекелді бағалау тәсілдері (VaR, CVaR). Марковицтің портфолио теориясы (болжамдар мен шектеулер). Мінез-құлық қаржысы (когнитивтік қиғаштар, эвристика). Капиталдың оңтайлы құрылымы. Бизнесі бағалау әдістері (дисконтталған ақша ағындары, салыстырмалы бағалау). Қаржылық тәуекелді басқарудағы туынды құралдардың рөлі. Қаржылық инклюзияның мәні мен мағынасы. Қаржы нарығындағы алаяқтықтың түрлері. Корпоративтік басқару принциптері. Микроқаржыландырудың рөлі.

2-блок: Ұлттық деңгейде қаржы жүйесін дамытудың өзекті мәселелері

Қазақстан Республикасының ақша-несие жүйесі: Қазақстан Республикасының ақша жүйесі және оның элементтері. Қазақстандағы инфляциялық процестің ерекшеліктері, оның мәні және көріну формалары. Қазақстан Ұлттық Банкінің міндеттері мен функциялары және оның ақша-несие жүйесін реттеудегі рөлі.

Қазақстан Республикасының бюджет жүйесі және мемлекеттік қаржысы: Қазақстан Республикасының бюджет жүйесінің қызмет ету принциптері. Бюджеттен тыс қорлардың әлеуметтік-экономикалық мәні және оларды құру жолдары. Қазақстан Республикасының зейнетақы қоры, оның қорлары және оларды пайдалану.

Қазақстан Республикасының банк жүйесі: Қазақстан Республикасының банк жүйесінің құрылымы мен функциялары, оның ішінде екінші деңгейлі банктердің функциялары. Банктік несие несиелік қатынастардың жалпы нысаны ретінде. Пайыздық мөлшерлемелерді әртараптандыру критерийлері. Қазақстан Республикасындағы коммерциялық, тұтынушылық және мемлекеттік несие.

Қазақстан Республикасының қор нарығы: Қор биржасына қойылатын талаптар. Қазақстан Республикасында қор биржаларын құру және жұмыс істеу шарттары, олардың даму кезеңдері. Қор биржасының мәні және оның Қазақстан Республикасының экономикасы үшін маңызы. Бағалы қағаздар нарығына кәсіби қатысушылардың қызметі мен функцияларының сипаты. Акциялар: шығару шарттары, түрлері, дивидендтерді төлеу ережелері. Қор индекстері және олардың биржалық саудадағы орны. Қазақстан Республикасындағы коммерциялық банктердің инвестициялық қызметі және саясаты.

Қазақстан Республикасының валюталық реттеуі: Валюта жүйесі экономикалық қатынастардың жиынтығы ретінде. Қазақстан Республикасындағы валюталық реттеу және валюталық бақылау.

Қазақстан Республикасындағы сақтандыру: Сақтандырудың әлеуметтік-экономикалық мазмұны. Сақтандыру қатынастарына қатысушылар. Сақтандыру түрлері: әлеуметтік, мүлктік, жауапкершілікті сақтандыру, кәсіпкерлік тәуекелді сақтандыру.

Қазақстан Республикасының коммерциялық емес секторының және үй шаруашылықтарының қаржысы: Коммерциялық емес қызметті жүзеге асыратын мекемелер мен ұйымдардың қаржысы; қоғамдық бірлестіктердің қаржысы. Үй шаруашылықтары шаруашылық субъектісі ретінде. Үй шаруашылығы қаржысының функциялары.

3-блок: Әлемдік қаржы нарықтарының дамуының заманауи тенденциялары

Халықаралық қаржылық ынтымақтастық және институттар: Халықаралық экономикалық ынтымақтастық. Капиталдың қалыптасуы және ХВҚ несиелерінің түрлері. Халықаралық қайта құру және даму банкінің (ХҚҚДБ), Халықаралық даму Ассоциация (ХДА), Халықаралық қаржы корпорациясының (ХҚК) және Инвестицияларға кепілдік беру жөніндегі көпжақты агенттіктің (MIGA) мақсаттары. Халықаралық есеп айырысу банкінің (ХЕБ) міндеттері. Аймақтық валюталық-несиелік ұйымдар. Париж және Лондон клубтары және олардың борышкер елдің қаржылық мәселелерін шешудегі рөлі.

Халықаралық валюталық және несиелік жүйелер: Ұлттық, әлемдік және халықаралық валюталық жүйелер. Халықаралық несие және оның классификациясы.

Жаһандық қаржылық тенденциялар мен қиындықтар: Криптовалюта және блокчейн технологиясы түсінігін түсіндіру (әлеуетті қолданбалар мен тәуекелдер). Бреттон-Вудстан халықаралық валюта жүйесінің қазіргі заманға дейін эволюциясы, оның мәселелері мен болашағы. Жаһандық тұрақтылық пен дамудағы ХВҚ мен Дүниежүзілік банктің рөлі мен функциялары. Жаһанданудың қаржы нарықтарына әсері (артықшылықтары/кемшіліктері). Дүниежүзілік қаржылық дағдарыстардың сипаты мен маңызы (Азия 1997-98, жаһандық 2008 ж.), олардың себептері мен салдары. Оффшорлық қаржы орталықтарының рөлі. Халықаралық облигациялар мен еурооблигациялар нарығының дамуының негізгі тенденциялары. Трансшекаралық капитал ағындарының қызмет ету механизмдері және олардың әсері. Жаһандық рейтингтік агенттіктердің рөлі мен маңызы (S&P, Moody's, Fitch). Жетекші орталық банктердің (АҚШ Федералдық резервтік жүйесі, ЕОБ) пайыздық мөлшерлемелерінің өзгеруінің әлемдік нарықтарға әсері. Дүниежүзілік туынды құралдар нарығындағы тенденциялар. Цифрландыру мен қаржылық технологиялардың (FinTech, RegTech, SupTech) әлемдік қаржы индустриясына әсері. Жаһандық деңгейдегі жүйелі тәуекелдің сипаты мен маңызы, оны азайту шаралары. Жаһандық қаржы саясатын үйлестірудегі G20 рөлі мен маңызы. Халықаралық ақшаны жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы күрестегі қиындықтар (FATF рөлі). Әлемдік нарықтарға геосаяси тәуекелдердің әсері. «Жасыл қаржы» түсінігі және оның дамуы (құралдар, мақсаттар). Климаттың өзгеруінің қаржы секторына және инвестициялық стратегияларға әсері. Тікелей шетелдік инвестициялар (ТШИ) нарығының даму тенденциялары. Халықаралық қаржылық реттеудің тетіктері мен құралдары (Базель келісімдері). Тұрақты қаржы тұжырымдамалары. Жаһандық деңгейде исламдық қаржыландыру нарығын дамытудың қиындықтары мен перспективалары. Жеке капитал нарығының (Private Equity) және венчурлық капиталдың даму тенденциялары. Жаһандық инвесторлар үшін халықаралық индекстердің (MSCI, FTSE) рөлі мен маңызы. Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының (IFRS) рөлі. Халықаралық санкциялардың әсері. Баламалы инвестициялық нарықтың даму тенденциялары (хедж-қорлар, жылжымайтын мүлік). Жаһандық инфляция мен дефляцияның әлемдік қаржы нарықтарына әсері.

Бағалау критерийлері:

Жауаптың толықтығы мен тереңдігі: Сұрақ тақырыбы қаншалықты толық қамтылған, негізгі ұғымдар, теориялар мен модельдер туралы білім.

Логика және құрылымдық: Ұсынудың анықтығы, дәлелдердің жүйелілігі, ақпаратты жүйелеу қабілеті.

Талдау дағдылары: Ұсынылған мәліметтерді талдай білу, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, негізделген қорытынды жасау.

Білімді қолдану: Теориялық білімді практикалық жағдайларда, соның ішінде Қазақстанның қаржы секторының ерекшеліктері мен әлемдік трендтерде қолдана білу.

Эрудиция және сыни тұрғыдан ойлау: Қосымша ақпаратқа ие болу, әртүрлі тәсілдерді сыни тұрғыдан бағалау, заманауи деректермен және зерттеулермен жұмыс істей білу.

Баяндаудың академиялық стилі: Терминологияның дұрыстығы, түсініксіздіктің жоқтығы.

3. Ұсынылатын әдебиеттер

Бұл тізім толыққанды емес, бірақ емтиханға дайындалуға қажетті негізгі бағыттарды қамтиды. Сондай-ақ үміткерлерге жетекші қаржылық журналдардағы өзекті ғылыми мақалалармен және халықаралық қаржы ұйымдарының есептерімен танысуға кеңес беріледі.

3.1. Негізгі әдебиеттер:

1. Корпоративтік қаржының принциптері (10-шы басылым) МакГроу-Хилл, Р.Брилей, С.Майерс, Ф.Аллен., 2023 (Brealey R., Myers S. Principles of Corporate Finance, 2022)
2. Корпоративтік қаржы (3d басылым), Джонатан Берк, Питер ДеМарзо, 2022;
3. Шарп В.Ф., Александр Г.Дж., Бэйли Дж.В. Инвестициялар, 2022 ж.
4. Фабозци Ф.Дж. Инвестицияларды басқару, 2017 ж.
5. Қаржы, 6-шыңарылым, Эхсан Никбахт, А.А.Гроппели, 2019 ж.
6. П.Б.Исахова, Р.Б.Садықова, Г.Н.Жақсыбекова, Қ.А.Мадыханова, Қаржыға кіріспе, 2022 ж.
7. Питер С.Роз, Сильвия Конвей Хадгинс, Банкті басқару және қаржылық қызметтер, 2013 ж.
8. Фредерик С.Мишкин, Ақша, банк ісі және қаржы нарықтарының экономикасы, 13-ші басылым, 2022 ж.
9. Қаржы нарықтары мен институттары, 9-шы басылым, Фредерик Мишкин, 2020;
10. Корпоративтік қаржы: теория және тәжірибе, Асват Дамодаран, 2020 ж.

3.2. Қосымша оқу және ресурстар:

1. АҚША, БАНК ЖӘНЕ ҚАРЖЫ НАРЫҚТАРЫ, Лоренс М. Болл, 2020 ж.
2. Опциондар, фьючерстер және басқа туынды құралдар, Джон Си Холл, 2020 ж.
3. Thaller R. Misbehaving: мінез-құлық экономикасын құру, 2018 ж
4. Мемлекеттік бюджеттеу анықтамалығы, Рой Т.Мейерс, 2020 ж.
5. Қаржылық есептілікті талдау: Тәжірибеші маманға арналған нұсқаулық, Мартин Фридсон, Фернандо Альварес, 2018 ж.
6. Инвестиция және портфельді басқару, 9-шы басылым, МакГроу-Хилл Ирвин, З.Боди, А.Кейн, Алан Дж. Маркус, 2013 ж.
7. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ағымдағы есептері: (<https://nationalbank.kz>) – Ақша-несие саясаты, қаржылық тұрақтылық, статистикалық деректер бойынша есептер.
8. Қазақстан Республикасы Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің есептері: (<https://www.gov.kz/memleket/entities/ardfm>) – Нормативтік құқықтық актілер, қаржы секторының талдамалық шолулары.
9. Астана халықаралық қаржы орталығының (АХҚО) жарияланымдары: (<https://aifc.kz/>) – АХҚО дамуы туралы есептер, зерттеулер, жаңалықтар.
10. Халықаралық валюта қорының (ХВҚ) жарияланымдары: (<https://www.imf.org/>) – Дүниежүзілік экономикалық болжам, жаһандық қаржылық тұрақтылық туралы есеп, Қазақстан бойынша ел шолулары.
11. Дүниежүзілік банктің жарияланымдары: (<https://www.worldbank.org/>) – Даму деректері, аймақтар бойынша есептер.
12. Қаржы бойынша жетекші ғылыми журналдар: Journal of Finance, Journal of Financial Economics, Review of Financial Studies, Journal of Banking & Finance, The Financial Review.
13. Bloomberg, Reuters: (Қазіргі әлемдік қаржылық жаңалықтар мен талдауларды түсіну үшін).
14. ЭЫДҰ (2021). ЭЫДҰ бизнес және қаржы болжамы 2021: Климат және ESG облигацияларға инвестициялау.
15. BIS (Халықаралық есеп айырысу банкі). Орталық банктің цифрлық валюталары және FinTech туралы есептер мен жұмыс құжаттары. BIS веб-сайтынан қараңыз.
16. FATF (Қаржылық әрекет жөніндегі жұмыс тобы). Виртуалды активтерді реттеу бойынша ұсыныстар мен есептер. FATF веб-сайтынан қараңыз.